

Bemærkninger om Varetægtsfangers Behandling efter den danske Retsplejelov.

Af Fængselsinspektør G. Brøchner-Mortensen.

De Bestemmelser, der i Retsplejelovens § 784 gives om Varetægtsfangers Behandling, indeholder, udover Forbudet i Punkt 6 mod Anvendelse af legemlig Revselse som disciplinær Straf, intet, som ikke kunde gennemføres og, i ethvert Tilfælde i de større Varetægtsfængsler, allerede var gennemført i Medfør af Reglerne i Arrestreglementet af 7. Maj 1846. Foruden rent ordensmæssige Forskrifter, som er nødvendige i ethvert Fængsel eller paa ethvert andet Sted, hvor mange Mennesker holdes samlede under en Hustugt, hjemler det gamle Arrestreglement kun saadanne Foranstaltninger overfor den Fængslede, som er en »nødvendig Følge af hans Friheds Indskrænkning og hans Persons Bevogtning, indtil hans Skæbne ved Dom er afgjort«, (Litr. E. § 16). Altsaa en principiel Hævdelse af Arrestantens præsumptive Uskyldighed, indtil det modsatte er godtgjort ved endelig, fældende Dom, og en Begrænsning af de Indskrænkninger, Arrestanten maa undergives til, hvad der er nødvendigt til »Sikring af Fængslingens Øjemed eller til Opretholdelse af Fængselsordenen, overensstemmende med de derom givne Bestemmelser«, (Rpl. § 784). Nærmere Regler om Fængselsordenen skal fastsættes ved kongelig Anordning under Iagttagelse af det i Rpl. § 784 foreskrevne, men da ingen saadan Anordning ved Retsplejelovens Ikrafttræden var og ej heller senere er bleven tilvejebragt, nøjedes man med den 1. Oktober 1919

i hver Celle i de københavnske Fængsler at ophænge et Aftryk af Rpl. § 784 jævnsides med det allerede ophængte Uddrag af det gældende Arrestreglement. En lignende Fremgangsmaade er vistnok fulgt i Landets øvrige Arresthuse. Da Rpl. § 738 to Gange citeres i § 784, aftrykte man den førstnævnte § i Forbindelse med den sidste til Efterretning for Arrestanterne.

Efter det forud sagte og indtil den behudede kgl. Anordning om Fængselsordenen maatte blive udfærdiget, kunde det synes ubetimeligt at drøfte de i Retsplejelovens § 784 m. fl. givne Bestemmelser om Varetægtsfangers Behandling i Fængslet.

De i Retsplejeloven indeholdte Regler kan imidlertid give Anledning til Tvivlsmaal, af hvilke flere allerede har rejst sig i Praksis, og en ganske kortfattet Paavisning af saadanne kan derfor maaske paaregne nogen Interesse. De efterfølgende Bemærkninger har fortrinsvis Hensyn til københavnske Forhold, der dels ved Varetægtsfængslernes Størrelse, dels ved Organisationen af Byretten, Paatalemyndigheden og Fængselsbestyrelsen og disse Myndigheders indbyrdes Forhold paa mange Punkter frembyder noget særligt.

Den afgørende Myndighed, der med Hensyn til Fangernes skriftlige eller mundtlige Samkvem med andre end de ved Fængslet ansatte i Henhold til Retsplejelovens § 784 Pkt. 2 og 3 er henlagt til Rettens Formand, er ved et den 1. Oktober 1919 dateret Cirkulære fra de fire Retspræsidenter (M. T. A. Nr. 13—1919 pag. 229) i al Almindelighed overdraget Undersøgellesdommeren, saaledes at Sagen kun i Tilfælde, i hvilke denne mener at burde modsætte sig Samkvem mellem Arrestanten og Omverdenen, forelægges Retspræsidenten til Afgørelse. Denne kan naturligvis i alle Tilfælde forbeholdé sig selv Afgørelsen.

Paa samme Maade er det i København, indtil Sagen er henvist til en af Byrettens Afdelinger, overdraget Politiet, der leder Efterforskningen, at meddele Samtykke til skriftlig eller mundtlig Kommunikation, medens Nægtelse af Samtykke er forbeholdt Retspræsidenten.

I begge Punkterne 2 og 3 er det fastsat, at Tilladelse kun bør nægtes, naar det skønnes, at der af et Samtykke vil kunne opstaa Skade for »Undersøgelsen«, et Udtryk, der maa omfatte hele Sagens Behandling, indtil endelig Dom er afsagt.

Med Hensyn til mundtligt Samkvem er endvidere gjort den Begrænsning, at Tilladelsen kun kan gives med de Indskrænkninger, som Fængselsordenen kræver, medens et lignende Forbehold ikke er taget for den skriftlige Kommunikations Vedkommende.

Udtrykket »Fængselsordenen« kan ikke i denne Forbindelse forstaaes som enstydigt med »Fængselsreglementet« eller med de i §'ens Slutning nævnte, for store og smaa Fængsler fælles »nærmere Regler om Fængselsordenen«, saaledes at kun Hindringer, der udtrykkelig var forudsatte i Arrestreglementet, kunde medføre Nægtelse af Besøg hos Fanger. I Punkt 5 er Ordet »Fængselsordenen« benyttet som Betegnelse for den i Fængslet faktisk bestaaende Orden og det vil være naturligt overalt i § 784 at læse det i samme Betydning, saaledes at det omfatter paa en Gang den i hvert enkelt Fængsel efter dets Indretning og Størrelse indførte Husorden og almindelige, med et Fængsels Aand og Tone stemmende Hensyn.

Men Hensyn til Tilstedelse af Besøg er Retsformandens Opgave saa snævert begrænset til Overvaagelse af Undersøgelsens Tary, at der nødvendigvis maa aabnes Mulighed for et Skøn udfra andre, rent fængselsmæssige Betragtninger.

Om Besøgets Varighed og de nærmere Omstændigheder, hvorunder det skal foregaa, maa det tilkomme Fængselsbestyrelsen at træffe Bestemmelse, saaledes at den af Retsformanden udfærdigede Tilladelse kun opfattes som en Tilkendegivelse af, at Hensynet til Sagen ikke er til Hinder for Besøgets Aflæggelse, medens intet er foregrebet med Hensyn til, om andre Grunde taler derimod. Der kan for Fængselsbestyrelsen foreligge Oplysninger saavel om Arrestantens

som om den Besøgendes Sindstilstand og Personlighed, som maa berettigge denne til at modsætte sig Besøget.

Det Tilsyn, som fra Fængslets Side føres under Besøg hos Fangen, er, foruden i Hensynet til Sagen, begrundet i fængselsmæssige Hensyn og naar det bestemmes, at Retsformanden kan anordne saadant Opsyn, som han finder fornødent, maa Reglen — forsaavidt dette ikke allerede følger af det ligeledes nævnte Hensyn til Fængselsordenen — opfattes saaledes, at Retsformanden efter Sagens Beskaffenhed kan anordne et særskilt, maaske med særlige Kvalifikationer udrustet Tilsyn, men ikke saaledes, at det af Retten kan anordnes, at Tilsyn skal undlades, selvom dette af fængselsmæssige Grunde skønnes nødvendigt.

Nogen Fare for Arrestantens Retsstilling rummer den her hævdede Opfattelse ikke, idet det i Henhold til Bestemmelsen i §'s sidste Stykke altid vil staa Arrestanten frit for overfor Retten at fremsætte Besværing over, at Adgang til Besøg er unddraget ham fra Fængselsbestyrelsens Side. Omvendt vil denne næppe finde paa at indskrænke Arrestantens Adgang til det omhandlede Gode uden gyldige Grunde, som da kan forelægges Retten.

Paa et Omraade indeholder Pkt. 2 noget nyt, idet der aabnes Adgang for Arrestanten til at modtage Besøg af en Læge eller Præst efter eget Valg, medens han hidtil har været henvist til Fængselslægen og Fængselspræsten. I begge Tilfælde gælder dog de for udenforstaaendes Adgang fastsatte Begrænsninger, hidrørende dels fra Hensynet til Fængselsordenen, dels fra Muligheden af at anordne Kontrol med Besøget.

Hvad særlig Lægens Besøg angaar, maa det vel antages, at han som Regel paa kollegial Vis vil samarbejde med Fængselslægen og med Hensyn til sine Ordinationer iagttage det med Fængselsforholdene stemmende. Men ogsaa her gælder det, at der maa være Indskrænkninger, som, uden at have fundet Udtryk i Fængselsreglementets Ord, af Fængselsbestyrelsen maa kunne foreholdes den private Læge med Krav paa Efterlevelse.

Noget lignende gælder Besøg af en Præst efter Arrestantens eget Valg. Oftest vil der vel blive Tale om Præster, hørende til andre Trossamfund end Folkekirken, og som Regel bør der, saavel fra Rettens som fra Fængselsbestyrelsens Side, gives Afkald paa Kontrol ved saadanne Besøg, der overvejende vil have Karakter af Skriftemaal. De anerkendte Trossamfunds Præster har jo som Hovedregel end ikke Vidnepligt med Hensyn til, hvad der betros dem i Egenkab af Sjølesorgere, (jfr. Rpl. § 169), og som saadanne maa de, hvor intet andet er oplyst, antages at aflægge Besøg hos Arrestanterne.

For at Fængselsbestyrelsen kan vide, at Spørgsmaalet om Kontrol er afgjort, maa saavel Lægen som Præsten i alle Tilfælde møde med en af Retten udfærdiget Legitimation.

Pkt. 3 indeholder ikke den Indskrænkning, at Arrestantens skriftlige Samkvem med Omverdenen er begrænset ved Fængselsordenen. Det maa dog antages, at de samme Begrænsninger, som efter foranstaaende maa gælde for mundtligt Samkvem med Omverdenen, af Fængselsbestyrelsen kan fastsættes for Arrestanternes Korrespondance. Med Hensyn til Omfanget af denne maa Fængslets Størrelse ove sin Indflydelse, saaledes at Nødvendigheden af at indskrænke Arbejdet med den rent fængselsmæssige Kontrol, der nødvendigvis maa udøves sideordnet med Rettens Kontrol, kan blive afgørende. I det gældende Arrestreglement følger dette ligefrem af Reglen i Litr. E. § 18.

For Spørgsmaalet om Forsvarligheden af et Brevs Udlivering til Arrestanter eller Afsendelse af et af ham skrevet Brev kan Kendskabet til Arrestantens eller Adressatens Personlighed og Sindstilstand være afgørende, ligesom Tone og anvendte Udtryk, uden at indeholde Retsbrud, kan være af en saadan Beskaffenhed, at det skønnes uheldigt eller endog stridende mod Sommeligheden at lade Brevet passere. Indeholder Brevet aabenbart urigtige Meddelelser om Forholdene og Behandlingen i Fængslet, maa det, selvom der ikke foreligger Retsbrud, ligeledes være berettiget for Fængselsbestyrelsen at skride ind.

Pkt. 4 hjemler Arrestanten en Ret til at sysselsætte sig, dog med de Begrænsninger, som følger af Fængslingens Øjemed og Fængselsordenen. Sysselsættelsen kan bestaa enten i almindeligt Fængselsarbejde mod en passende Godtgørelse eller i Læsning af Bøger, der hører til Fængslets Bogsamling eller som Arrestanten selv forskaffer sig. I sidstnævnte Henseende har Arrestanten Ret til at forskaffe sig Bøger af videnskabelig, teknisk eller lignende Art, en Retlighed, der, ligesom de øvrige i Pkt. 4 nævnte, kun kan betages Fangen, naar han har forskyldt det som disciplinær Straf. Henvisningen til Fængselsordenen medfører utvivlsomt, at Fængselsstyrelsen maa være berettiget til ikke alene at indskrænke Omfanget af saadan Læsning af rent ordensmæssige Hensyn eller til at stille Fordringer med Hensyn til Bøgernes ydre Tilstand for at fornøden Kontrol med Misbrug kan føres; men ogsaa Bøgernes Indhold maa kunne give Anledning til Indskriden. Der tænkes særlig paa den af mange yndede, for Fremelskning af den under Fangelivet altid redbonne Hypokondri særdeles egnede populære Lægevidenskab, eller paa illustrerede, utvivlsomt videnskabelige gynækologiske Værker, der virkelig har været indleverede til Arrestanter, der efter deres Uddannelse og Personlighed kun kunde antages at nære en ganske uvidenskabelig Interesse for Illustrationerne. I det hele maa det være berettiget at forstaa den omhandlede Passus med den Begrænsning, at Læsningen, saafremt den ikke er af ganske neutral, almen belærende Art, maa henhøre til Arrestantens Fag og tjene et fagligt Formaal. Men netop i sidstnævnte Henseende kunde det tænkes, at ogsaa Retten havde en Interesse i at forhindre Arrestanten i Brug af tekniske Værker, forsaavidt Hensigten hermed skønnes at være den at modvirke Undersøgelsen, Rpl. § 780. c. Symptombeskrivelser paa Forgiftning ved forskellige Giftarter kunde saaledes vel tænkes ønskelige for en Sigtet, der vil udstyre en i Strid med Sandheden afgiven Forklaring med størst mulige Præg af Sandfærdighed. Om det vilde være stemmende med den aner-

kendte Ret for Arrestanten til at forsvare sig, at nægte ham, hertil at benytte sig af tekniske Hjælpemidler, er dog et Spørgsmaal. Glemmes maa det imidlertid ikke, at Retsforfølgningens Formaal er at lægge Sandheden klart for Dagen, og alt, hvad der kan tjene til at forplumre dette Formaal maa kunne siges at stride mod Fængslingens Øjemed. Det sagte gælder ogsaa Arrestantens Benyttelse af Eksemplarer af Retsplejeloven, Straffeloven og Fortolkninger af disse Love. At Ordlyden i Pkt. 4 omfatter ogsaa saadan Læsning, er utvivlsomt. Den Sammenhæng, i hvilken Bestemmelsen er givet, leder imidlertid bestemt Tanken i Retning af Læsning, der kan tjene til Sysselsættelse, d. v. s. til Tidkort for Arrestanten, saaledes at denne, hvad Bogernes Indhold angaar, kan omfatte enten rent underholdende Lektüre eller Værker af videnskabelig, teknisk eller lignende Art, saafremt saadanne efter Arrestantens Uddannelse eller Interesse foretrækkes.

Man kan indvende, at det vilde være lidet stemmende med Retsplejelovens Aand at belage Arrestanten Adgangen til at benytte Bøger af den sidst nævnte Beskaffenhed, naar han fandt det ønskeligt i Forsvarets Interesse. Havde det været Hensigten at give Udtryk for dette Princip, vilde det dog formentlig have været naturligt at sige det udtrykkeligt, saaledes som det i Pkt. 2 og 3 er gjort med Hensyn til Arrestantens Samtale og Korrespondance med Forsvareren. I det hele er der ved Loven sørget saa godt for Arrestantens Forsvar gennem Muligheden af Beskikkelse af Forsvarer straks fra Sagens Begyndelse, at Arrestantens egne Studier af Retspleje- og Straffelov og herhenhørende videnskabelig Litteratur i al Almindelighed maa synes mindre paakrævet. For Forsvareren kan saadanne Studier meget vel tænkes at berede Vanskeligheder, idet han overfor en quærulerende, lovtrækkerisk Arrestant kan have ondt ved at gennemføre Forsvaret paa den Maade, han finder passende, og saaledes at Forfølgningens Formaal, at bringe Sandheden frem, det ogsaa han er sat til at vogte, ikke lider Afbræk. Uoverens-

stemmelser mellem Forsvareren og Arrestanten horer, som bekendt, ikke til Sjældenhederne.

Ogsaa her maa formentlig Arrestantens Personlighed have nogen Betydning, ligesom Forsvarerens Ønsker maa have nogen Vægt. I Stedet for — under Paaberaabelse af Reglen i Rpl. § 784, Pkt. 4 eller under Henvisning til almindelige Grundsætninger om Arrestantens Ret til at benytte alle lovlige Midler til sit Forsvar — at tilstede en almindelig Adgang for Arrestanter til at benytte Retsplejeloven, Straffeloven eller Fortolkninger af dem, vil det sikkert være i Retsplejens Interesse som hidtil at henvise Arrestanterne til med Forsvareren at drøfte deres juridiske Tvivl. Insisteres der da paa, at Bøger af den omhandlede Beskaffenhed ønskes benyttede, vilde det være naturligt at henskyde Afgørelsen til Retten, som efter Arrestantens Personlighed og samtlige øvrige foreliggende Omstændigheder kunde skønne over, om Tilladelsen bør gives eller nægtes. Gives Tilladelsen maa det blive Arrestantens Sag at forskaffe sig den ønskede Litteratur, idet han ikke paa Lovens Ord og ej heller paa noget andet Grundlag kan støtte noget Krav om at laane den af Fængslets Bogsamling, selvom den maatte findes der.

Et mindre heldigt Udtryk er benyttet i Pkt. 7, hvori der nedlægges Forbud mod at benytte Arrestforvareren eller andre Personer til at »udforske« Fangen. Som paapeget af Munch-Petersen i »Den danske Retspleje« V. pag. 134 maa Udsagnsordet »udforske« nærmest forstås som ensbetydende med »udfritte«, hvormed atter maa være tænkt paa Forsøg paa at aflukke Arrestanten Tilstaaelser angaaende den Sigtelse, der er rettet imod ham. At indhente Oplysninger fra Fængselspersonalet om dets Iagttagelser af Arrestantens Adfærd i Fængslet til Bedømmelse af hans Mentalitet eller hele Personlighed, noget der jo ogsaa kan være i Arrestantens Interesse, kan derimod næppe anses for udelukket.

Arrestanten har, som hidtil, Adgang til ukontrolleret Samkvem, skriftligt eller mundtligt, med sin beskikkede

Forsvarer, og som hidtil kan Retten, naar det anses fornødent, anordne Kontrol med Sigtedes Samkvem med en valgt Forsvarer. Dette sidste gælder dog nu kun, saalænge Tiltale ikke er rejst, Rpl. § 738.

Heraf følger imidlertid, at den valgte Forsvarer, saa længe Tiltale ikke er rejst, naar han indfinder sig i Fænslet for at samtale med Arrestanten maa være rede til at godtgøre, at Dommeren har haft Lejlighed til at træffe Afgørelse i Spørgsmaalet om Anordning af Kontrol, og derfor paa Forlangende maa kunne forevise et Adgangsbevis fra Dommeren. Dermed er ogsaa for Fængselsmyndighederne det Spørgsmaal afgjort, om den mødende virkelig er valgt Forsvarer og ikke en uvedkommende, der ved at udgive sig for Forsvarer søger at tilsnige sig Adgang til Arrestanten.

Naar Tiltale er rejst, vil et Adgangsbevis som det nævnte derimod ikke kunne kræves, og Fængselsmyndighederne savner da Mulighed for at afværge, at Misbrug finder Sted. I Tvivlstilfælde, og naar Tvivlen ikke ved Telefonopringning til Retten eller Paatalemyndigheden eller paa anden Maade straks kan hæves, maa det derfor være berettiget at nægte den vedkommende Adgang til Arrestanten, indtil nærmere Undersøgelse har fundet Sted, naturligvis med Fare for, at Tvivlen viser sig ubegrundet.

Som Udtryk for de demokratiske Principper, der ligger til Grund ogsaa for Nævningeinstitutionen, indføres ved Rpl. § 793 et nyt Institut til Varetagelse af Varetægtsfangernes Tarv. De til denne Virksomhed udvalgte »Mænd«, af hvilke den ene af Hensyn til de kvindelige Arrestanter altid burde være en Kvinde, udpeger de kommunale Forsamlinger ved Forholdstalsvalg af deres egen Midte.

Ved saaledes at knytte Virksomheden til de, overvejende politisk farvede Kommunalraad, har Loven i nogen Grad forvasket det, der burde være Institutets Grundprincip, en rent menneskelig, medborgerlig Overvaagen af Arrestanternes Behandling. Der kan være Fare for, at de udvalgte betragter sig som forsynede med — efter Valgmaaden endog

modstridende — politiske Mandater, som repræsenterende deres Parti og dettes Anskuelser, paa samme Maade som man gør det som Medlem af et politisk Udvalg. Da Kommunerne afholde Udgifterne ved Varetægtsfængslerne, hvis Bestyrelse derimod er henlagt under Politimesteren, der er Statseembedsmand, kan der endvidere være en Mulighed for, at de udvalgte Kommunalraadsmedlemmer til deres Virksomhed vil medbringe Ønsker om ad denne Vej at øve økonomisk Indflydelse paa Forholdene i Varetægtsfængslet. Det maa imidlertid hævdes, at Opgaven er af ganske upolitisk Beskaffenhed. Dette fremgaar tydeligt af §'ens Slutning, ifølge hvilken de Tilsynsførende hverken til Private eller til andre Myndigheder end Overovrigheden, altsaa hverken til Partibestyrelser eller det kommunale Raad, af hvilket de er Medlemmer, maa give Meddelelse om, hvad de under deres Besøg i Fængslerne have erfaret.

Deres Virksomhed er nøje begrænset til at fore Tilsyn med Varetægtsfangernes Behandling og Forholdene i Varetægtsfængsler, og bl. a. vilde en Kritik over Domstolenes Anvendelse af Varetægtsfængsel i de enkelte Tilfælde ligge ganske udenfor de Tilsynsførendes Omraade.

Paa den anden Side er deres Tilsyn med Varetægtsfangers Behandling ikke indskrænket til selve Fængslet, men ogsaa den Behandling, der bliver Varetægtsfanger til Del udenfor dette fra andre Myndigheders Side end Fængselsmyndighederne, er undergivet deres Tilsyn.

For Fængselsmyndighederne betyder Indførelsen af det kommunale Tilsyn en stor Støtte, saavel overfor Fangerne som overfor Offentligheden. Fængslerne er ifølge deres Natur lukkede Anstalter, og om det Liv, der leves indenfor dem, har Almenheden ingen Viden. Hidtil har der derfor manglet et Organ for Kontrol fra Offentlighedens Side, ikke alene med at Misbrug fra Fængselsmyndighedernes Side ikke fandt Sted, men ogsaa med Troværdigheden af Beretninger fra Arrestanternes Side om Overgreb, de angive at have været Genstand for. Et saadant Organ haves nu i det kommunale Tilsyn.

De Tilsynsførende er under Udøvelsen af deres Hverv selvfølgelig bundne af Fængselsreglementet og af andre for Varetægtsfangers Behandling gældende Bestemmelser, hvis Overholdelse de netop er sat til at overvaage, men iøvrigt gælder for deres Tilsyn ingen anden Begrænsning end den, at de skal udøve det i Forening. De maa, om de ønsker det, kunne samtale med Fangerne uden Kontrol, og de maa være berettigede til uanmeldt at indfinde sig i Fængslet til enhver Tid paa Døgnet, saafremt de fuldtud skal kunne udøve det dem paahvilende Hverv. Om deres Eksistens er Arrestanterne ikke underrettede ved de i Cellerne tilstedeværende Opslag, og det vilde sikkert være rigtigt i et kommende Arrestreglement at henlede Arrestanternes Opmærksomhed paa, at de findes og er at faa i Tale.